

Høringsinnspill fra Norsk Bonde- og Småbrukarlag:

NOU 2023: 17 Nå er det alvor – Rustet for en usikker fremtid (Totalberedskapskommisjonen)

16. oktober 2023

Totalberedskapskommisjonen ble nedsatt ved kongelig resolusjon den 21. januar 2022. Kommisjonen skulle vurdere hvordan de samlede beredskapsressursene kan benyttes best mulig for å videreutvikle samfunnssikkerhet og beredskap. Mandatet til kommisjonen var blant annet å gi en prinsipiell vurdering av styrker og svakheter ved dagens beredskapssystemer. Totalberedskapskommisjonen la frem sin utredning den 5. juni 2023.

Generelle kommentarer til kommisjonens beskrivelse av jordbrukssektoren

Norsk Bonde- og Småbrukarlag (NBS) mener at kommisjonen har en god beskrivelse av norsk jordbruk i et beredskapsperspektiv (kap. 16). Kommisjonen skriver blant annet at:

- *...det er gode argumenter både med hensyn til klima, bærekraft, selvforsyning og beredskap å benytte de naturgitte forutsetningene Norge har til matproduksjon. Samtidig er det med tiltakende sikkerhetspolitiske spenninger viktig og solidarisk å produsere så mye mat vi kan selv, på egne ressurser.*
- *Import av matvarer vi har forutsetninger for å produsere selv, har økt betydelig de siste årene. Importen fortrenger norsk produksjon av både kornprodukter, kjøtt, egg og meierivarer. I et beredskapsperspektiv er det viktig å legge til rette for å produsere så mye mat som mulig i Norge – dette gjelder både landbruk og sjømat. Når det gjelder landbruket, krever dette god utnyttelse av utmarksressurser og det begrensede jordbruksarealet vi har.*
- *I arbeidet med å legge til rette for høy produksjon i landbruket står økonomi fornæringen sentralt.*

Kommisjonen har elleve konkrete anbefalinger for videre arbeid med matproduksjon (punktliste side 264). Blant annet foreslås det å gjennomføre en risiko-, sårbarhets- og beredskapsanalyse av norsk matforsyning for å kartlegge den faktiske matvareberedskapen. Økonomien i næringa nevnes ikke direkte i noen av punktene.

NBS støtter de konkrete anbefalingene, men vil understreke at det er helt avgjørende å umiddelbart styrke økonomien i næringa for å hindre ytterligere bruksavgang og svekket totalberedskap. En økonomisk opptrapping må skje på en måte som sikrer god bruk av areal- og utmarksressurser og miljøvennlig drift. Et eksempel på et tiltak er at arealtilskuddet kan legges om til å utmåles ut ifra kartdata for mer presist kunne kompensere for driftsulemper og rettes mot arealer som er gått ut av drift. Les mer om ulike tiltak i [NBS sitt kravdokument til jordbruksforhandlingene 2023](#) og [Plan for 50 % sjølforsyning innen 2026](#).

Vi vil også understreke viktigheten av et sterkt tollvern, og viser til at regjeringa ikke har gjennomført sin lovnad fra Hurdalsplattformen om å sikre importvernet bl.a. gjennom valg av prosent- og kronetoll.

NBS vil videre peke på at den foreslåtte risiko-, sårbarhets- og beredskapsanalysen av norsk matproduksjon må ha både et nasjonalt og lokalt/regionalt perspektiv. I tillegg til å vurdere sårbarhet knyttet til forsyningslinjer fra andre land (import av mat, fôr og andre innsatsfaktorer), bør en også

gjøre vurderinger av sårbarhet i forsyningslinjene innad i landet (slik kommisjonen til dels foreslår for Nord-Norge). Det er store regionale forskjeller i bruks- og arealavgang. På gårdsnivå er en viktig inngang produksjon som er basert på eget/lokalt ressursgrunnlag, samt konsekvenser ved digitaliseringen og robotiseringen av jordbruket. Analysen bør også ha en gjennomgang av hvordan risiko- og sårbarhetsbildet har endret seg i takt med strukturutviklingen i norsk jordbruk over tid.

Lokalt eierskap gir lokal beredskap. Jordbrukets betydning for totalberedskapen bør tallfestes.

NBS deler kommisjonens oppfatning om at norsk jordbruk er en sentral del av totalberedskapen, der desentralisert matproduksjon er en avgjørende faktor. Bønder over hele landet bidrar ikke bare med løpende matproduksjon, men også med kunnskap og kompetanse, utstyr og maskiner. Totalverdien av investeringer i landbruket er 190 milliarder kroner. Dette er investeringer som daglig kommer samfunnet til nytte gjennom forsyning av mat. Ved krig, kriser, flom, brann eller andre uforutsette hendelser, gir dette økt trygghet til lokalbefolkningen, og kan være et bidrag til nærliggende byer. Dette er 190 milliarder kroner i driftsbygninger, utstyr, maskiner, lagringskapasitet og kompetanse som inngår i små og store kommuners totalberedskap. Eksempler på dette er gjødselvogner som kan fylles med vann, nødstrømsaggregater, gravemaskiner, traktorer mm. De siste 50 årene er antall aktive gårdsbruk redusert fra 150 000 til under 40 000. Samtidig har jordbruket blitt mer kapitalintensivt og bønder eier større og kraftigere maskiner og utstyr enn tidligere.

Kommisjonen drøfter to ulike perspektiver på næringslivets rolle i beredskap (kap. 12.1.1), som de kaller hhv. *Samfunnsperspektivet* og *Myndighetsperspektivet*, med vekt på sistnevnte. Med myndighetsperspektivet legges det vekt på at myndighetene gjennom lov- og regelverk stille en rekke krav til næringslivet og ta i bruk økonomiske virkemidler, mens samfunnsperspektivet handler om samarbeid og vilje til å løse samfunnsoppgaver uten at det nødvendigvis foreligger myndighetskrav eller forventninger. Om samfunnsperspektivet skriver kommisjonen blant annet:

I dette perspektivet er næringslivets beredskap og evne til krisehåndtering en funksjon av samfunnsmessig tilhørighet. Myndighetene trenger ikke stille krav om at for eksempel et entreprenørfirma eller en bonde skal stille opp med sin maskinpark ved for eksempel en skredhendelse eller dersom det blir flom i et område. Dette er noe entreprenørfirmaet eller bonden normalt gjør uansett. Sett fra samfunnsperspektivet er det viljen og evnen til beredskap i næringslivet som er interessant, ikke pålegg fra myndighetene. Fra næringslivets side er derfor rammebetingelser som gjør virksomhetene i stand til å ivareta sitt samfunnsansvar også innen beredskap trolig viktigere enn hvilke formelle krav myndighetene stiller. At næringslivet har en egeninteresse for beredskap, hører også med i dette perspektivet. Beredskap i næringslivet er kommersielt nødvendig. Det handler om å opprettholde drift også under kriser.

NBS mener at det bør gjøres en analyse for å anslå den økonomiske verdien av jordbrukets bidrag til lokal beredskap (utover matvareberedskap). Utredningen må også inneholde regionale vurderinger.

Matvareforsyningen til Nord-Norge

Jordbrukspolitikken har i nord en tilleggsfunksjon med å sikre stabil bosetting i grenseområdene. Bruks- og arealnedgangen er imidlertid dramatisk flere steder. I Troms og Finnmark er 38 % av den dyrka marka ute av drift, og tilsvarende tall for Nordland er 27 %¹. Til sammenligning er 6 % av arealet ute av drift i Rogaland, 8 % i Viken og 10 % i Trøndelag. Avstanden mellom bøndene i Nord-Norge er større enn ellers i landet. Det er en stor utfordring å opprettholde sentrale servicetjenester til landbruket. Finnmark er i en spesielt sårbar situasjon med kun 262 aktive gårdsbruk og svært store avstander.

Kommisjonen foreslår å gjennomføre en særskilt analyse av beredskapsmessige utfordringer knyttet til matvareforsyningen nordover i ulike scenarier. I begrunnelsen legges det vekt på sårbarhet i transportveier nordover (kap. 16.6.6).

---

¹ [uteavdrift_2022_sum_kommune.xlsx \(nibio.no\)](#)

NBS støtter at det gjennomføres en slik analyse, men vil påpeke at dette også må inkludere jordbruksproduksjon, serviceapparat og foredling i Nord-Norge, ikke bare transport av mat til landsdelen.

Bruk av norske arealressurser, import av kraftfôr

Kommisjonen skriver at «*Effektiviteten i produksjonen av melk og kjøtt og i havbruksnæringen skyldes i stor grad bruken av kraftfôr. Proteinene som brukes i blandingen, er i stor grad importert*». Den peker på at det er to ulike spor for å løse denne utfordringen: 1) At soya til en viss grad kan erstattes av norskprodusert proteinråvare. Dette vil gjøre kraftfôret dyrere. 2) Å redusere avhengigheten av kraftfôr gjennom økt bruk av grovfôr og beite. Dette vil føre til at effektiviteten går ned fordi det tar lenger tid å produsere en viss mengde kjøtt og melk.

NBS mener at det mest bærekraftige er å ha et ytelsesnivå i melk- og kjøttproduksjon på drøvtyggere som samsvarer med bruk av lokale grasressurser framfor å opprettholde et høyt ytelsesnivå med importert proteinråvare som eventuelt kan erstattes av norske proteinvekster. Dette vil, innenfor dagens virkemiddelsystem, gjøre produksjonen dyrere – særlig i distriktene som ikke har like gode vekstforhold. Virkemidler for å øke grasandelen i drøvtyggerproduksjonen må derfor samtidig kompenseres med økonomiske virkemidler slik at bondens økonomi ikke svekkes. NBS mener at det må gjøres en helhetlig virkemiddelanalyse av hvordan prisnedskrivningstilskuddet kan reduseres til det nivå som er nødvendig for å ivareta kanaliseringspolitikken og samtidig finne virkemidler som opprettholder økonomien i de grasbaserte produksjonene over hele landet.

Samvirkene må kompenseres fullt ut for sitt samfunnsoppdrag

Som kommisjonen peker på, er jordbrukspolitikken mål om «Landbruk over hele landet» helt sentralt i et beredskapsperspektiv. De bondeide samvirkene med hente/mottakplikt på korn, kjøtt og melk er helt avgjørende for å nå dette målet, og dette fordrer også opprettholdelse av meierier, slakterier og kornmottak utenfor de mest sentrale strøkene der deres private konkurrenter har lokalisert seg.

NBS mener at det bør gjøres en utredning av hvorvidt samvirkene fullt ut kompenseres økonomisk for kostnaden knyttet til samfunnsoppdraget.

Bidrag til totalberedskap bør være et delmål for jordbrukspolitikken

Matsikkerhet og beredskap er et av fire hovedmål for jordbrukspolitikken (Meld. St. 11 (2016-2017)). Et undermål av dette er «Auka matvareberedskap». **NBS mener at det bør vurderes å legge til et delmål om «Styrket bidrag til totalberedskap».**

Klimatilpasning og håndtering av naturfare (kap. 19)

Kommisjonen skriver at «*Gitt det risikobildet vi står overfor på grunn av klimaendringene mener kommisjonen at den nasjonale beredskapen er utilstrekkelig organisert og dimensjonert for å håndtere store naturkatastrofer som kan komme til å treffe oss i årene fremover.*» Den peker blant annet på at hetebølger og ekstremnedbør vil inntreffe oftere og med større intensitet enn før, og at i de nordiske landene vil for eksempel antall skog- og lyngbranner øke.

På bakgrunn av dette anbefaler kommisjonen blant annet:

- å regelmessig utarbeide en helhetlig nasjonal plan for arbeidet med klimatilpasning som må ses i sammenheng med en langtidsplan for sivil beredskap
- å styrke den nasjonale beredskapen slik at den er tilstrekkelig organisert og dimensjonert for å håndtere økt hyppighet og størrelse på naturkatastrofer som følge av klimaendringer

I juni 2023 la regjeringa fram en stortingsmelding om klimatilpasning. Stortingsmeldinga trekker fram mange av de samme forutsetningene for en klimatilpasset matproduksjon som det kommisjonen gjør i beredskapssammenheng: høy nasjonal produksjon, landbruk over hele landet, god utnyttelse av areal- og beiteressurser mm. I stortingsmeldinga skriver regjeringen at den vil sette ned en bredt sammensatt arbeidsgruppe som skal gjennomgå klimatilpasning i landbruket» og «I forbindelse med oppfølgingen av arbeidsgruppens arbeid vil regjeringen gjøre en vurdering av hvordan landbrukssektorens virkemidler kan brukes for å legge til rette for klimatilpasning og klimarobuste driftsformer».

NBS mener det er svært viktig at virkemidler for å tilpasse jordbruket til konsekvensene av klimaendringene (tørke, ekstremnedbør mm.) løftes høyere på den politiske agendaen. Vi vil peke på at denne arbeidsgruppa snarest må settes ned. For øvrig støtter vi kommisjonens forslag for å styrke det nasjonale arbeidet med klimatilpasning og håndtering av naturfare.